

„elhamarkodva kilobbant”

(Katona József: Bánk bán: Eredeti szöveg

és mai magyar prózai fordítás. Párhuzamos kiadás)

Bucsi Katalin:

(Budapest, 1987)

Az ELTE BTK Irodalom- és Kultúratudomány (MA) szakán végzett. 2017-től a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézetének tudományos segédmunkatársa. Az irodalomtörténet-írás története és módszerei, a filológia, a (modern) prózatörténet és -elmélet tartozik elsősorban érdeklődési, illetve kutatási körébe.

Megjelent Katona József drámája Nádasdy Ádám fordításában. Ennek a mondatnak az igazi értelme valójában csak annak tűnhetne föl igazán, aki már olvasott bármilyen művet eredeti nyelven, mely egyúttal nem saját anyanyelve volt. Máskülönb a magyarul írott irodalom és valamely más nyelvű alkotás magyar fordítása között a különbség nehezen érzékelhető. A szerzői név, a műhöz fűzött kísérőszövegek beszélnek valamiről, ami egyébként tapasztalat híján marad. Ilyenkor a fordított mű saját kultúrájában való (irodalom)történeti helye is jobbra láthatatlan, érzékelhetetlen marad. „Aki esetleg Kemény nyelvének elavultságára vagy nehézségére hivatkozik, rendszerint nem gondol arra, hogy angol, francia, német vagy orosz kortársait általában XX. század végi nyelvre lefordítva olvassuk”¹ – hangzik a figyelmeztetés *A rajongók* Móríc Zsigmond által modernizált változatával kapcsolatban. A szóban forgó kiadvány sok szempontból fölleveníteni látszik e kérdéskört.

Nádasdy Ádám igen rövid előszava tisztázza a szándékot, a módszert, részletesen kitér egy-egy változtatásra. Az eredeti szöveg kapcsán szóba kerül: „Írás és kiejtés”, „Központosítás, beosztás”, „Katona verselése”; fordítása kiemeli a „Nevék, rangok”, valamint a „Jegyzetek” jellemzőit. A szándékban, mely a *Bánk bán* „lefordítására” indította Nádasdyt, lényegében semmi új keletű nincsen, de nem azért, mert korai művek modernizálására mind a külhoni, mind a magyar irodalomban találni példát. (Lásd erről főleg Margócsy István utószavát.) Sokkal inkább azért, mert a nagy műalkotásokra általában igaz, amit a bevezetés Katona művéről mond; azok történeti létmódjából következik, hogy „számos hely van, amely többféleképpen érthető, s amelynek

valódi értelmén máig vitatkoznak a hozzáértők” (15.), hogy a szöveg idővel „homályos”, „félreérthető”, „többértelmű” lesz. Ahogy a nyelvezetre vonatkozó következő kijelentés is érvényesnek bizonyulhat a huszadik századot megelőző magyar költészet darabjainak nagy részére: „szigorú ragaszkodása a versmértékhez gyakran indokolja a szórend vagy a szóhasználat furcsaságait” (14.). Pontosan ezek miatt az irodalmi műalkotás folytonos, s időről időre újragondolt értelmezést kíván. A szerző alapfeltevése ilyen módon nyilván az, hogy amennyiben minden fordítás értelmezésnek tekinthető, úgy az értelmezés is nevezhető fordításnak, legalábbis bizonyos mennyiségi határon túl, vagyis ha – mint itt – sorról sorra és szóról szóra történik. Máshogy nehéz a kötet megértéséhez közel kerülni, mely ténylegesen a nagyságrendiséget és arányt tartja szem előtt, mikor magát fordításként, és nem átdolgozásként határozza meg: nem rövidíti le vagy rendezi át a művet – miként például a fő vonatkozási pontként emlegetett Illyés Gyula tette. Ebből a szempontból pedig mellékesnek tetszik, hogy annak formáját nem tartja meg, ahogy ez Nádasdy fordítói gyakorlatában – elfogadja valaki, vagy sem – mára egyébként is bevett szokássá vált. Némelyek számára nyersfordításnak minősülhet, amit ő fordításként kezel, illetve néhol leginkább „kommentár”-ként aposztrofál.

Nádasdy Ádám – ahogy más fordításai (például az *Isteni színjáték*) is mutatják – megrögzötten hisz tartalom és forma nagyon is kérdéses elválaszthatóságában. „Ahol lehetett, ott szó szerint másoltam az eredetit (ritkán lehetett). Fordításom tehát nem parafrázis, mert az bővebben, magyarázatossáiban mondaná el az eredeti mondatok tartalmát. Néha azért nem állhattam meg a parafrázisba való átcsúszást” (14.). Mindenesetre az sem igazán világos, milyen szövegfogalomra kell gondolni, amikor azt állítja: „Az én fordításom ragaszkodik Katona szövegéhez” (15.). Nem derül ki, hogy a tartalmi és terjedelmi „ragaszkodás” milyen tág értelemben vett szövegűségért szavatol. A kötet koncepciójának megértését mindenesetre a legkevésbé sem könnyíti, hacsak nem egyenesen hátráltatja Margócsy István utószava, mely például azt állítja, Nádasdy munkája nem átigazítás (ahogy Illyés Gyuláé), hanem „igazi fordítás, a más nyelvből anyanyelvre történő műfordítói gyakorlatnak első értelmében” (310.). Az olvasó hiába várja, hogy azt a „más” nyelvet megnevezzék, amelyre legfőljebb nyelvallapotként lehetne hivatkozni. Az utószó írója továbbá néhány példát említve szögezi le, hogy „az [...] átdolgozások [...] lényegében meghamisítják az eredeti műveket – hiszen kizárólag az átdolgozó önkénye és ízlése dönt, mi marad meg az eredetiből, s mi minősül »feleslegesnek«; Nádasdy pedig nem ilyen »átdolgozó-hamisító«” (321.), melyre mintegy példa lesz Móríc Zsigmond és – az imént már szóba hozott – „nagy produkciója” (323.), *A rajongók* átdolgozása. Margócsy István elmarasztaló véleményét formál olyan vállalkozásokról, melyek ellen nem igazán mozgósít meggyőző érveket. Talán terjedelmi okok szorították erre, ám így

1 SZEGEDY-MASZÁK Mihály 2007. *Kemény Zsigmond*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 50.

lényegi kérdések tisztázása maradt el. Vajon az önkényes ízlés csak a mennyiségi rostálásra vonatkoztatható, a minőségre nem? Nem minden esetben használ valamely vállalkozás elfogadhatóságának, ha valaki valódi érvek híján igyekszik egyetérteni vele. Az utószó szerzője a dráma recepciójával kapcsolatban említi, hogy Szerb Antal rajongott a *Bánk bán*-ért, míg Gyulai, Arany s különösen Toldy Ferenc távolságtartással szemlélte Katona művét. Mint írja, kezdetben a „darab annyira ismeretlen volt, hogy az egyik első pesti előadás kritikusa, Vörösmarty Mihály a számára szokatlan dramaturgia egyik Katonához hű fordulatát a színész tévesztéseként értelmezte, és súlyosan kifogásolta” (317.). Nem érdektelen idézni Ruttkay Kálmán véleményét, mely szerint Vörösmartynek dráma iránti érzéketlensége épp a *Bánk bán*-kritikán keresztül mutatkozik meg.²

Margócsy István mintegy mellékesen említi az 1991-es *Bánk bán-szótárt*, melyben csaknem minden szó magyarázata s drámai előfordulása benne van. Pedig ennek az anyagnak a fényében akár föl is merülhet az olvasóban, mi értelme Nádasdy Ádám jegyzetelve fordított szövegének. Főként, hogy a kötet bal oldalán olvasható Katona-szöveghez fűzött jegyzetekben található szóértelmezéseknek többnyire a szinonimái találhatóak a jobb oldalon futó Nádasdy-fordítás szövegében, de nem kevés esetben még szerint egyeznek azzal. Fölmerül a kérdés, minek jegyzetelni azt, amit épp a fordítás magyarázna. Gertudis Ottóhoz I/1-ben így szól Katona szövege szerint: „*Te engemet megláncolál!*”; az ígéhez fűzött jegyzet: „megkötötted a kezemet (?)” a fordításba ugyanígy kerül át: „*Te megkötötted a kezemet*” (92–93.). IV/6-ban Melinda felszólítja Bánkot: „*Kösd be a fejem, Bánk!*”; a jegyzetben: „vegyél feleségül” áll, s a fordításban is ugyanez szerepel (234–235.). Akad olyan eset, amikor a szerző rövid magyarázattal nem is éri be, és nemcsak az eredeti szóhasználatot jegyzeteli meg, de a fordítás szövegéhez még egy annál is bővebb jegyzetet fűz: I/13-ban a Biberach által Ottónak adott „hevítő”, mint a jegyzet mutatja: „szexuális izgatószer, drog”, a fordítás szövegében „izgatószer”-ként szerepel, melyhez szintén csatlakozik egy bőséges jegyzet, hátha valaki az előzőekből még mindig nem sejtene, miről van szó (96–97.).

Ha Nádasdy Ádám jegyzeteinek célközönsége a „legtágabb olvasóközönség”, „főleg a fiatal olvasók”, akkor láthatóan nincsenek nagy illúziói, hiszen kötete némelykor mintha kifejezetten nehez felfogású és emlékezzethiányos befogadókra számítana. Többnyire semmi bizonytalanságot nem hagy a történetek felől, még akkor sem, amikor Katona lebegtetése gyaníthatóan szándékos. A dráma több pontján is szerepel utalás arra, hogy Fülöp király megölésében Ottónak főszerepe volt; III/6-ban Biberach a következőt mondja Ottónak: „*Te megfogathatod: de jól tudod, hogy én egyedül tudom: ki volt Fülöp királynak gyilkolója!*” / „*te lefogathatsz engem, de jól tudod: egyedül én tudom, ki volt Fülöp király gyilkosa.*” Meg kell-e ezek után magyarázni, hogy „Biberach azzal zsarolja Ottót, hogy tudja, ő ölte meg Fülöp királyt” (188–189.). Előfordul, hogy a dráma szándékos töredezettsége is reflexió tárgyát képezi. IV/2-ben Gertrudis Izidorával beszélve egy helyütt nem fejezi be mondandóját: „*Az egy halál –*” / „*Egyedül a halál –*” (202–203.), mire udvarhölgye hamarjában kiegészíti úrnője fél-

beszakadt gondolatát, noha nyilvánvaló, hogy nem képes sem kitalálni, sem ésszel fölérni azt. Nádasdy jegyzete, kicsit sem bízva az olvasó megérzésében, a biztonság kedvéért hozzáfűzi: „Nem tudjuk, hogyan akarta Gertrudis befejezni a mondatot.” (203.).

S bár a fordító hangsúlyozza, hogy a dráma sorrendjét nem bolygatja, ahogy az „átdolgozó” tették és tennék, jegyzetben mégis utalgat, nemegyszer a történetben előre- vagy visszazaladva. Ez az egymástól távol eső szakaszok vonatkozásában még érthető (lásd például 49, 1. jegyzetet), ám a drámában egymáshoz viszonylag közel álló történések ismételt említése már emlékeztetkieséses olvasót föltételez. IV/8-ban Ottó a halott Gertrudist látva így kiált föl: „*Biberach! Mért nem követtelek!*” / „*Biberach, miért nem követtelek?*” (260–261.). Az ehhez kapcsolódó 4. jegyzet így szól: „Követtelek: a halálba. (Biberachot éppen Ottó sebezte halálra nem sokkal ezelőtt.)” (261.). Egész pontosan az előző fölvonás végén, annak utolsó előtti jelenetében (III/5) szúrja hátba a „lézengő ritter”-t (Nádasdynál: „német kalandor lovag”-ot). Az ilyen átkötésekből következik, hogy Nádasdy itt-ott – az ifjabb generáció szavával *szpojler*ezik is, azaz: – idő előtt lelővi a poént. Amikor a harmadik szakasz/felvonás végén az az utasítás szerepel: „*Felemelik Biberachot, ki a kezük közé hanyatlik!*” / „*Felemelik Biberachot, aki a kezük közé hanyatlik.*” a kapcsolódó jegyzet hozzáteszi: „Biberachot Myska házába viszik, ott fog meghalni.” (191.). Ez később úgyszólamint kiderül, korábbi említésének aligha van dramaturgiai jelentősége. Másutt erősebben hat ugyanez a módszer: I/12-ben Gertrudis Ottónak mondja a következőt (még a csábítás megtörténte előtt, Ottó Melinda iránti vonzalmára célozva): „*e dolog, ha Melinda érdemét temette volna el!*” / „*ha ez a dolog Melinda erkölcsi bukását hozta volna.*” Ezt a jegyzet buzgón megtoldja: „Pontosan ez fog történni Melindával.” (93.). Igen hasonló tapasztalat érheti az olvasót I/13-ban, ahol Biberach Ottót fölkészítve a következőket mondja: „*Ha ezt az álmot elszólítja onnan, te vissza is mehetsz Melindához megéni!*” / „*Ha őt az álmot elszólítja onnan, te már mehetsz is be Melindához.*” (97.) – mire a jegyzet: „Biberach így képzelettel a jelenetet (és így is fog történni): Ottó italt tölt [...]” stb. Aki még nem ismeri a drámát, az előbb-utóbb kénytelen megtudni a múból, aki már tudja, mi következik, annak pedig alighanem fölösleges magyarázni. Az ilyen jegyzetek óhatatlanul kilúgozzák a művet.

A szómagyarázat – bármilyen fiatal olvasókról is legyen szó – némelykor szintén túlzásnak látszik. A „bűnbeesés” (29.), az „ím” (88.), az „incselkedés” (116.), a „parázna” (140.), a „buja” (144.), az „ámen” (247.), a „jogar” (315.) talán nem annyira ismeretlen vagy régies fogalmak. Az olyan magyarázat pedig kissé tautologikus, mint a következő: „Béke istene: itt képletesen magát a békét jelenti” (247., 1. jegyzet). Kicsit hasonló a következő: „Sors golyóbisa: a sors mint egy elképzelt guruló gömb.” (216.). A jegyzetek szóhasználatát továbbá nagyon is köznapira sikeredett, mely néhány ponton erős kontrasztban áll az eredeti szöveggel, s nemritkán a fordítással. IV/5-nél egy állításában „Gertrudis csúsztat”, ahogy a magyarázat szól, ami politikai napilap vagy vitaműsor nyelvét idézi (229., 1. jegyzet); a „*kenőcsli testét lelkét!*” / „*kenőcsökkel kení át testét és lelkét!*” ma-

2 RUTTKAY Kálmán 2002. Klasszikus Shakespeare-fordításaink. In: RUTTKAY Kálmán. Összegyűjtött írások. Szerk. KISÉRY András és ITTÉZS Gábor. Universitas Kiadó, Budapest, 13.

gyarázatoként a „sminkeli” ige szerepel, ehelyett talán kevésbé életmód-magazinos kifejezés lett volna egyszerűen a „festi” (253., 2. jegyzet). A Petur és a békétlenek „akció”-ja ugyancsak híradós egy kicsit (259., 2. jegyzet), nem beszélve a „bedrogozott Melindá”-ról, mely fordulat valóban a mai éjszakai élethez idomítja a történéseket (287., 2. jegyzet). Az más miatt rejtély, hogyan kell elképzelni egy „primitív hordágy”-at (305., 2. jegyzet), és kissé megmosolyogató, hogy a szövegben előforduló több uralkodó közül miért éppen III. Béla kapja Nádasdy Ádámtól a „kiváló magyar király” megjelölést (313., 2. jegyzet).

A jegyzetekben persze vannak olyan kifejezetten mulattató kiszólások is, melyeken érezni, hogy Nádasdy Ádám szándékosan és erősen rájátszik a fordítói, szövegkiadói, -gondozói szerepre. IV/4-ben Gertrudis és Mikhál párbeszédét a következő jegyzet jellemzi: „Itt tehát egy német és egy spanyol vitázik azon, hogy melyikük ismeri jobban a magyarságot.” (221., 1. jegyzet). Hasonló a dráma szerzőjét és annak képességeit is megcélzó, Bánk szolamához fűzött ironikus kérdés V/5-ben: „Érdekes, hogy az udvarhoz többször »Magyar urak!« és »Magyarok!« felkiáltással fordulnak – talán az eddig túlsúlyban lévő merániak Gertrudis halála miatt eltűntek?” (285., 2. jegyzet).

S bár a kötet mindenekelőtt a nyelvezet egyszerűsítését és érthetővé tételét hangsúlyozza, Katona bonyodalmasnak ítélte nyelvhasználatát Nádasdy nemegyszer még esetlenebbül adja vissza. I/4-ben Bánkon, egyik rejtőzködő jelenetében, Katona drámai instrukciója szerint látszik, hogy „mindenkor nagyobb indulat dühösködik belőlről”, Nádasdy ezt úgy adja vissza: „*állandóan egy nagyobb indulat fortyog benne*” (50–51.). Sokkal egyszerűbben is ki lehetett volna ezt fejezni, arról nem is beszélve, hogy az „indulat” előtt a határozatlan névelő a magyarban elég rosszul hangzik. Petur II/3-ban az elhalasztott lázadásra reagálva mondja Katona drámájában: „*Aludj, mohón kilobbant hazafiság!*”, mely Nádasdynál igen döcögős lesz: „*Aludj, te elhamarkodva kilobbant hazafiság!*” (146–147.). III/1-ben Bánk kérdése: „*Mely gondolat lesz agyvelőmben első zsengéjekor már meghatározás?*” Nádasdynál a következőképpen, szintén nagyon körülmenyesen hangzik: „*Milyen gondolat ez, ami agyvelőmben már kicsírázásakor elhatározássá válik?*” (154–155.). Ahogy III/4-ben mintha minden szót külön-külön változtatott volna meg, nem törődve az összehatás sutaságával. Biberach Katona instrukciója szerint „*egész maga alkalmatlanságával le akar ülni*”, míg Nádasdynál „*teljes kényelmességgel le akar ülni*” (174–175.). Vajon nem maibb és egyszerűbb lett volna például a „*kényelmesen el akar helyezkedni*”? Vagyis olykor láthatóan zavarta és akadályozta az eredeti szöveg erőteljes és folyamatos jelenléte az átfogalmazás munkáját.

Azt, hogy bizonyos helyeken határozottan értelmez, dönt, Nádasdy Ádám szerencsésen nem hallgatja el, bevallottan olvasatot kínál a kötet szövegével, melyet ilyenformán lehet elfogadni és vitatni is. Amikor Biberach kérdésére, megtörtént-e Melinda elcsábítása, Ottó „*elfogódva szegezi a földre szemeit*”, Nádasdynál: „*zavartan lesüti a szemét*”. A dráma fogadtatástörténetében ezt a gesztust a sikertelenség jeleként éppúgy értették, ahogy az elkövetett bűn (melyet Biberach kérdése – „*volt annyi lelked*”/ „*volt bátorságod*” – fölbreszthetett) miatti szégyenérzet jeleként. Ottó e kétértelmű megnyilvánulását azonban a jegyzet egyértelművé teszi: „*ebből nyilvánvaló,*

hogy Ottó valóban szeretkezett Melindával” (180–181.). Nemegyszer több értelmezést is közöl a jegyzetben, például II/1-ben a bizonytalanságot, hogy Petur Simon vagy Mikhál halálára céloz-e, s hogy vajon kinek szánja megjegyzését (111., 1. jegyzet). Olykor több megoldást is lehetségesnek tartva Nádasdy nem rejti tanácstalanságát, s nem ritkán a mögöttes ironiát, mellyel mintha azt kérdezné ismét, vajon maga Katona tudta-e, mit akar. II/3-ban Simon, amikor „*Hamar tűnő örömméremény*”-ről, illetve „*szertefoszló örömméremény*”-ről beszél, akkor a jegyzet kevésbé biztos a dolgában: „*Kérdés, hogy milyen örömméreményre gondol: fiacskái megszületése? A felkelés sikere? Melinda jó sorsa?*” (147., 2. jegyzet). Ezzel szemben azonban nagyon is rövidre zárja Melinda mondanivalójának értelmezését III/1-ben, amikor Bánknak tett vallomása után ura beront saját gyermekük szobájába, s fölkiált: „*Te átkozott kis alvó, mit mosolygysz?*”/ „*Te átkozott kis alvó, mit mosolygysz?*” (150–151.), mire Melinda fölhaborodik, kétségbeesik, s többek közt a következőket mondja: „*Atya-átok egy anyáért! – Kábaság! – Ha a szegény hold férjhez adja szép leányait, mondjátok, hogy királyi lakodalma van két nyíllövésnyire.*”/ „*Apai átok egy anya miatt! – Örület! – Ha a szegény Hold férjhez adja szép leányait, mondjátok, hogy királyi lakodalmat tart innen két nyíllövésnyi távolságra!*” (152–153.). Ehhez az összetett képhez a jegyzet mindössze annyit fűz: „*eszélős beszéd*”. Pedig több elem értelmezése nagyon is kérdéses: a „*szegény*” Hold a jelző régiesebb értelmében (fogyatkozott valamiben) újholdat is jelenthet, amikor a néphit szerint kifejezetten szerencsés volt házasságot kötni. A két nyíllövésnyi távolság pedig a lőtávolon kívülséget, vagyis a biztonságot jelezheti. A „*mondjátok*” sem bizonyosan fölszólító alak, hiszen kijelentő módban érve gyakoritást is kifejezhet. A kép mindenestre annyira összetett, hogy kizárt, ne utalás, áthallás lenne, melyet ha nem is lehet föloldani, legalábbis – ahogy a fenti kétségek esetében is – az olvasó számára érdemes lett volna jelezni. Főként, hogy a dráma történetében talán csak Beckett örültjeinek nem voltak igazán utaltjai.

Néhol Nádasdy változata a dráma értelmét, hangsúlyait módosítja, ott is, ahol egyébként nincs többértelműség. Hogy a „*vitéz*”-ből miért lett „*vitézem*” (270–271.), az „*ordítva*” helyett „*bömbölve*” (260–261.), az még kevésbé kérdéses, az már inkább, hogy a „*hitves*”-t miért kellett „*feleség*”-re változtatni, amikor a *Bánk bánban* a hit, hites, hitves, hitvány, hitszegés összefüggő hálózatot alkotnak, akár a Nádasdy által szerencsésen megőrzött fátyol, lánc ismétlődő visszatérése. Nagyon hasonló ehhez az a félreértelmezésnek látszó hely, mely Melinda szolamát magyarázza abban a jelenetben, amikor az Bánknak igyekszik elmondani, mi történt. Katona sorát: „*Pokolbeli tűz ége csontjaiban*” Nádasdy úgy írja át: „*pokoli vágy tüzelt a testemben*”, és egy ehhez fűzött jegyzetben tovább is magyarázza: „*Értsd: pokolian kívántam a szeretkezést (a drog hatására).*” (152–153.). Ez a megoldás azonban a vágy kiemelésével teljesen elfedi a kín és a bűn hangsúlyozását, melynek különösen azért van jelentősége, mert mindezt utólag, vagyis a por hatása alatt már nem álló Melinda meséli Bánknak. III/5-ben is igen hasonló történik Nádasdy szövegében. Biberach Ottónak címzett önvallomásában arról beszél: „*Első bejöttöm a világra megölt már egy anyát*”, míg a fordítás úgy szól: „*A világra jöttembe belehalt az anyám*”. Az utóbbi nem csupán túl egyértelműen fogalmaz

az eredetihez képest – mellyel így el is laposítja Katona szövegét –, de egyúttal félreérti Biberach szolamát, melyben a lovag kezdettől rossz oldalon állóként mutatja be magát (182–183.). Arra szintén bajos magyarázatot találni, hogy a fordító a „szeggel szeget” megfelelőjeként miért a színtelen és terjengős első jelentést – „Az ő eszközeikkel vágok vissza” – választotta, melyet az eredeti szöveghez fűzött jegyzetben egyébként már megadott (142.).

Merészsége ellenére olyan kötetről van szó tehát, melyet sem teljesen elfogadni, sem helyből elutasítani nem tanácsos. A klasszikusok fölülbírálása a szellemi igényesség jele, mely nélkül lehetetlen hozzáférni a múlt szövegeihez. Ennek mikéntje azonban korántsem mellékes kérdés, mely mindig sok vitát vált és váltott ki az irodalomtörténetben. Nádasdy Ádámtól aligha áll távol a szándék, hogy némi túlzással érje el célját; kötetének a *Bánk bán*hoz való visszatérése több tanulsággal jár – nyilvánvalóan maga a szerző számára is. Ha az előszóban említett fő célközönségre gondolunk, akkor talán előrebocsátható, hogy a gimnáziumban a két párhuzamosan futó szöveg, valamint a jegyzetek hasznos eszmecserék alapját fogják képezni; a kiadvány önálló gondolkodásra, kételkedésre, folytonos rákérdezésre taníthatja a diákokat. A

könyv helyenként említett lazasága jó esetben akár arra is indíthatja őket, hogy elgondolkodjanak, mi is a saját értelmezésük, s hogy másokét ne vegyék gondolkodás nélkül készpénznek; ehhez azonban megfelelő fölkészültséggel, kritikai-szellemi igénnyel és érzékkel rendelkező tanár is szükséges. Nádasdy értelmezése, mely számos korábbi olvasat ismeretében készült, lehet nagy segítség, ám hangsúlyozottan egyéni, mely lehet találó, lehet esendő, de sosem végleges vagy vitán fölüli. A fordító kiváló tanácsot ad, amikor azt írja: „Ajánlom a párhuzamos olvasást, hiszen az én prózai fordításomhoz képest talán jobban kiviláglik Katona sorainak ereje és szépsége.” (9.). A kötet azt is jogosan sugallja, hogy nem érdemes és talán nem is lehet túlságosan komolykodva, merev szabálykövetéssel olvas(tat)ni egy művet csak azért, mert kanonizált „nagy klasszikus”, hiszen az ilyen befogadás nem válik valódi megértéssé. Azt lehetne mondani, a *Bánk bán* fordításának alapvető szándéka üdvözlendő, de megvalósulását már korántsem teszi mintaszerűvé és követendővé a számtalan önisméltás, s az itt-ott felszínes vagy a félreértéshez közeli értelmezés.

(Magvető Kiadó, 2019)
Bucsics Katalin

